

ŠKOLSKÁ ZRELOSŤ A PRIPRAVENOSŤ DIEŤATA NA ŠKOLU

„ Na dobrom začiatku všetko záleží.“ (J. A. Komenský)

Obdobie nástupu dieťaťa so školy patrí medzi najvýznamnejšie vývinové etapy dieťaťa. Pre väčšinu detí je vstup do školy veľkou záťažou, dieťa opúšťa svet hier a musí sa prispôbiť životu v kolektíve a novým povinnostiam. Škola predstavuje pre dieťa situáciu, v ktorej sa uplatňuje predovšetkým svojím výkonom a podľa neho sa mu dostáva ocenenia. Preto je dôležité, aby malo od začiatku všetky predpoklady k dobrému výkonu. Problémy, alebo zlyhanie hneď na začiatku školskej dochádzky dieťa demotivujú, môžu vážne narušiť jeho sebavedomie a poznačiť tak celú školskú dráhu. Je teda potrebné, aby dieťa vstupovalo do školy zrelé a pripravené zvládať požiadavky, ktoré so sebou škola prináša.

Zjednodušene môžeme povedať, že školská zrelosť je dosiahnutie takého stupňa vývinu (telesného, rozumového, emocionálneho a sociálneho), ktorý umožňuje dieťaťu úspešne si osvojovať školské vedomosti a zručnosti. Znamená takú zrelosť centrálnej nervovej sústavy, ktorá predstavuje odolnosť voči záťaži, schopnosť sústrediť sa a emocionálnu stabilitu. Zrelosť CNS je predpokladom úspešnej adaptácie na školský režim. Zrenie CNS ovplyvňuje lateralitu, rozvoj motorickej a senzorickej koordinácie, je predpokladom k rozvoju zrakovej a sluchovej percepcie.

Kritériá a znaky školskej zrelosti:

1. Vek - k 31.8. dieťa dovŕšilo 6 rokov:

priemerný vek pripravenosti na školu je 6, 5 rokov. Chlapci dozrievajú neskoršie, hlavne motorika ruky a sústredenie. Všeobecne platí, že u dievčat narodených od júla a u chlapcov od marca je lepšie posúdiť školskú zrelosť individuálne, odborným pracovníkom, pedagogicko-psychologickou poradňou. 2. Telesná spôsobilosť, vyspelosť, zrelosť nervových dráh. Posudzuje sa výška a hmotnosť dieťaťa, ktorá predstavuje kvalitatívnu premenu telesnej stavby dieťaťa, predĺženie končatín, relatívne zmenšenie hlavy, zúženie a sploštenie trupu, zníženie tukovej vrstvy, nástup druhej dentície. Pohyby dieťaťa sú presnejšie úspornejšie, jemnejšie.

2. Dozrievanie mozgu sa prejavuje:

V raste mozgu, v dôsledku pokračujúceho procesu myelinizácie, ktorý zabezpečuje pre nervy ochranné púzdro, ktoré urýchľuje proces neurálnych impulzov. Myelinizácia značne prispieva k vývinovým schopnostiam dieťaťa:

- oblasti mozgu zodpovedné za koordináciu oka – ruky,

- schopnosť udržať sústredenú pozornosť (myelinizácia prebieha až do konca detstva). Školské spôsobilosti ako čítanie, ktoré si vyžaduje pozornosť a kontrolovanú koordináciu medzi očným svalstvom a niektorými oblasťami mozgu, a písanie, ktoré zahŕňa mentálnu koordináciu zvukov, písmen, slov a drobných pohybov prstov, sú závislé na určitej úrovni dozrievania mozgu.

V zmenách štruktúry mozgu – u pravákov sa v ľavej mozgovej hemisfére nachádzajú mnohé centrá, ktoré majú dočinenia s aspektmi logickej analýzy a vývinu myslenia, zahrňujúc reč, pričom

pravá hemisféra obsahuje mnohé centrá pre rozličné vizuálne a umelecké zručnosti, vrátane rozoznávania tvárí, priestorovú perцепciu, reakciu na hudbu a pod. Vývin mnohých kognitívnych procesov je závislý na funkčnej spolupráci oboch mozgových hemisfér.

V raste a vývine neurónov a ich vzájomnom prepojení, čo ovplyvňuje rozvoj vizuálnej integrácie.

Dozrievanie mozgu je základom zlepšenia vizuálnej schopnosti v predškolskom období. Deti, ktoré sú mladšie ako 6 rokov, nemajú dostatočne vyvinuté očné svaly, aby im to dovoľovalo pohybovať očami pomaly a zámerné po riadkoch malých písmeniek. Až do veku 5 – 6 rokov má mnoho detí vizuálne obmedzenia, často sú ďalekozraké. Vo veku 6 rokov je väčšina detí schopná rozlišovať smer hore a dolu, neskôr smer vpravo a vľavo. Schopnosť pravo-lavej lokalizácie závisí od zrelosti pravej mozgovej hemisféry. Deti, ktoré nie sú dostatočne zrelé, nie sú schopné rozlišovať medzi tvarovo podobnými písmenami, napr. p-b-d. 3. Mentálna spôsobilosť - myslenie sa stáva analytickejšim, zdokonaľuje sa schopnosť vystihnúť podstatné znaky a vzťahy medzi javmi, schopnosť reprodukovať predlohu. Obohacuje sa slovná zásoba dieťaťa a jej obsah. Začína spontánny záujem o číslce a písmená. Dochádza k diferencovanejšiemu vývinu v základných duševných schopnostiach, napr. vo vizuálnej a sluchovej diferenciacii, v rozlišovaní tvaru a priestoru, ako aj v rozvoji kauzálneho myslenia.

3. Emocionálna zrelosť - ide o dosiahnutie relatívnej emocionálnej stability, ústup od impulzívnych reakcií a nadmernej vzrušivosti. Impulzívne konanie, citová labilita, precitlivosť, plačlivosť, nesústredenosť, nesamostatnosť, vzdorovitosť a agresivita patria medzi znaky nespôsobilosti pre školu.

4. Sociálna zrelosť predpokladá vyvinutú potrebu dieťaťa stretávať sa s inými deťmi, rovesníkmi, schopnosť podriaďovať sa zásadám a záujmom detských skupín. Dieťa musí byť dostatočne samostatné a primerane svojmu veku nezávislé od rodičov, musí byť schopné prevziať patričnú zodpovednosť za svoje konanie i za plnenie školských povinností a prevziať rolu školáka.

5. Reč, sluchové vnímanie a fonologické uvedomovanie

Reč by nemala byť výrazne narušená, v rámci normy je možná mierna dyslália (rotacizmus, sigmatizmus). Rečová chyba často sprevádza ťažkosti v čítaní a písaní, čo sa môže javiť ako dyslexia. Primárne je potrebné logopedicky upraviť chybu reči. Fonologické uvedomovanie dieťaťa je jeden zo základných predpokladov, vedúcich k rýchlemu a úspešnému zvládnutiu čítania. Poznať prvé, posledné písmeno v slove, syntéza a analýza slov, rozklad slova na hlásky, skladanie slov z hlások.

6. Rozvoj matematických schopností - pre pochopenie počtu je nevyhnutné porozumieť základným pojmom pre označenie kvality: málo - veľa, viac – menej. Deti v predškolskom období posudzujú rozdiely v počte na základe vizuálneho odhadu. Predškolské dieťa sa učí posúdiť atribúty spojené s dĺžkou, veľkosťou, hrúbkou, poradím a pod.

7. Grafomotorika, lateralita - zvládnutie správneho držania ceruzky, sklon zošita,

primeraná manipulácia a tlak pri písaní. Ľavorukosť je nevyhnutné rešpektovať, zvýšenú pozornosť treba venovať držaniu ceruzky a sklonu zošita, chybné návyky sa neskôr ťažko naprávajú!

Školská pripravenosť (spôsobilosť) - postihuje úroveň predchádzajúcej prípravy z hľadiska schopností dieťaťa, získaných vplyvom prostredia a výchovy.

Školskú spôsobilosť posudzujeme na základe nasledujúcich ukazovateľov:

- Reč - výslovnosť, komunikácia, reprodukcia obsahu (napr. rozprávky), vyjadrovacie schopnosti.
- Interos a hra - vzťah k nim a záujem o ne, osvojovanie si nových činností.
- Motorika - ovládanie pohybovej aktivity, zručnosť a obratnosť.
- Grafomotorika - ovládanie ceruzky, výtvarný prejav a začiatok písomného prejavu, schopnosť napodobniť určité grafické vzory
- Sociabilita - správanie sa v kolektíve detí a dospelých, schopnosť nadviazať sociálny kontakt
- Zvládnutie prvkov sebaobsluhy - obliekanie, obúvanie, osobná hygiena, stolovanie.
- Emocionalita - určitá schopnosť ovládať svoje city, vyjadriť ich, bez problémov sa vedieť odpútať na primeraný čas od rodičov (najmä matky)
- Správanie sa - samostatnosť, aktivita, disciplinovanosť, prispôsobivosť. Tiež je dôležité, aby dieťa bolo schopné rešpektovať a dodržiavať štandardné normy správania sa. Vedieť čo sa smie a čo nie, odlišiť dobré od zlého, správať sa na vyučovaní tak, ako s od neho vyžaduje a podobne. Je potrebné, aby vedelo odlišovať jednotlivé role (rodič, učiteľ, spolužiak, kamarát) a priradiť k nim dané právanie, ktoré sa s konkrétnou rolou spája. Nestačí, že dieťa je na školu zrelé. Je potrebné aby na ňu bolo aj pripravené.

V prípade, že dieťa tieto požiadavky nespĺňa, je vhodné zvážiť odklad povinnej školskej dochádzky.

Inšpiráciu pre prácu s dieťaťom na zvýšenie jeho pripravenosti na školu, je možné získať z mnohých pracovných listov a kníh, napr.: